

ЕКОЛОГО-ВИХОВНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ

Минуле століття було динамічним стосовно соціокультурних трансформацій, які істотно торкнулися духовного життя людини та суспільств. Тому підвищений інтерес до вивчення феномену духовності є характерним для розвитку сучасного соціогуманітарного знання. Визнано, що екологічна криза тісно пов'язана з духовною кризою в людині і, власне, є її результатом. Втрата домінування людських цінностей в суспільній та особистісній свідомості, докорінна зміна традиційних ціннісних орієнтацій та пошук нових духовних підвалин буття – одна із загальних рис сучасності.

Оскільки однією з головних причин екологічної кризи є особливості екологічних ціннісних установок і ставлення, що склались історично, екологічна криза вимагає зміни ціннісних орієнтації кожного, дотримання духовних пріоритетів у взаємодії людини і природи. Тож вирішення екологічних проблем знаходиться у площині аксіологічних пріоритетів людини, відродження її внутрішньої, духовної суті, зміни світоглядних орієнтирів, цінностей і ідеалів, відповідальності за природу. Необхідно змінити ті риси світогляду, що визначають ставлення людини до природи, і, врешті решт, виявляються в її поведінці стосовно довкілля. До таких належать і ідеали – складова світогляду особистості та показник розвитку її духовності.

Духовно розвиненою (або духовно багатою) людиною вважають таку, котра багато знає і ще більше розуміє, в своїй діяльності спирається на почуття й поняття істини, добра і краси, в якій переважають духовні потреби, якій притаманні безкорисливі почуття любові та милосердя, здатність відчувати свою причетність до людства, співчувати в біді кожній, навіть незнайомій, людині.

Найчастіше духовність відносять до сфери свідомості, але виявити її риси і рівень дозволяє лише людська діяльність і поведінка. У духовному житті завжди задіяні не тільки свідомість, але й самосвідомість, елементи безсвідомого, емоційні, моральні, естетичні, інтелектуальні, вольові якості особи, її потреби, знання, вміння, навички. Духовність реалізується у вчинках, де поєднуються зазначені властивості. Ареною ж вчинку є повсякденне життя, тому духовність не є чимось абстрактним, а вплетена у реальне буття людини. Тож духовність – це загальнокультурний феномен, який поєднує в собі не тільки абстрактно-теоретичні цінності й ідеали, а й вчинки по совісті, істині й красі. Це ідеал, до якого прагне людина у власному розвитку. Ідеал виховання – це взірець людської поведінки, заснований на реалізації завдань всебічного розвитку особистості, ступені її духовності. Ідеали потрібні для того, щоб спонукати особу слідувати на практиці прийнятому зразку.

Світ природи виступає не лише джерелом матеріальних ресурсів, а й чинником особистісного, духовного розвитку людини. Тому особистість має

прагнути до психологічної єдності зі звітом природи, що дозволяє реалізуватись її духовному потенціалу. Природні об'єкти мають відчуватись рівними їй самій за самоцінністю, і відповідно, взаємодія з ними належить до сфери дії етичних норм та правил. Природоохоронна діяльність має бути продиктована піклуванням про природу заради неї самої. Таке розуміння ідеального ставлення до природи допоки не характерне для більшості пересічних громадян, яким притаманний антропоцентричний тип світогляду. Саме такий і є “психологічною базою” екологічної кризи. Традиційний антропоцентричний ідеал характеризується егоїзмом і перешкоджає формуванню екологічних компонентів світогляду. Егоїстичні орієнтації породжують напруженість і конфлікти, у тому числі й у екологічній царині. Альтернативою зазвичай пропонується формування екоцентричного типу екологічного світогляду.

Слід зазначити, що хоча проблема формування екоцентричного світогляду є доволі давньою, відчутних просувальних у цьому напрямі допоки не отримано. Зазвичай навіть обґрунтування необхідності цього “переходу” в суспільстві викликає певне неприйняття і супротив. Останні мають психологічне підґрунтя, адже торкаються людського “єго”, сформованого тисячолітньою історією ставлення до природи. У довкіллі людина завжди займала активну позицію, викликаючи з боку природи лише відповідні реакції, часто віддалені у часі внаслідок значної ємкості екосистем. Тому слід усвідомити необхідність корекції цілей екологічного виховання стосовно формування світогляду, адже трансформація антропоцентричного його типу в екоцентричний вбачається можливою лише теоретично, особливо у відведенні екологічною кризою строки. У реаліях антропоцентризм – це еволюційно сформований тип світогляду і, водночас, характер ставлення до життя біологічного виду, наділеного когнітивними вміннями і досвідом активного вирішення проблем власного і видового виживання. Тому логічніше і прийнятніше залишити осторонь утопії і формувати екоцентричні риси екологічного світогляду. Тож йтиметься про подолання рис антропоцентричного егоїзму та егоцентризму (Ю.М.Швалб) у ставленні до природи.

Нові суспільні запити формують і новий соціально-екологічний ідеал. Загалом екологічно “ідеальною” є особа, здатна приймати екологічно компетентні рішення в ситуаціях морального вибору і нести відповідальність за ці рішення перед собою, групою, країною і людством. Тому й освіта має орієнтувати на формування позитивного ставлення до природи, на екоетичні цінності, притаманні світу, фундаментом якого є духовність, моральність, відповідальність і усвідомлення боргу перед природою.

В. В. Рагозіна

ПРОГРАМА КУРСУ “ОСНОВИ НАУК У ВЕСЕЛИХ ДОСЛІДАХ І ЕКСПЕРИМЕНТАХ” (ДЛЯ ДІТЕЙ 5-7 РОКІВ)

Зростання екологічних проблем вимагає перед світовою спільнотою пошуків кардинально нових підходів до їх розв'язання. У зв'язку з цим